

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti

Təsdiq edirəm
Tədris məsələləri üzrə prorektor v.i.e:
 dos. Zaur Məmmədov
"09" 09. 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050101 Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi

Fakültə: Filologiya və ibtidai təhsil

Kafedra: Azərbaycan dili və ədəbiyyat

I.Fənn haqqında məlumat

Fənnin adı: Dilçiliyə giriş Fənn üzrə proqram Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 27.10.2009-cü il tarixli 1195 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir.

Kodu: İF- B05.

Tədris ili: I (2025-2026) Semestr I

Tədris yükü: 30 (saat) cəmi: 15 saat mühazirə - 15 saat seminar

Təhsilalma forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 3 kredit

Auditoriya №

Saat:

II. Müəllim haqqında məlumat: prof.İlham Mikayıl oğlu Tahirov, dos.Elman Savad oğlu Mirzəyev

Məsləhət günləri və saati:

E-mail ünvanı: ilham_tahir@rambler.ru, Mirzayev_or@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri, Əli Məmmədov küçəsi - 40, 2 saylı tədris korpusu

III.Tövsiyə olunan dərslik və dərs vəsaitləri:

Əsas:

1. Məmmədov N., Axundov A. Dilçiliyə giriş. Bakı, 1980
2. Babayev A. Dilçiliyə giriş. Bakı, 2004
3. Rəcəbli Ə. "Dilçiliyə giriş" kursundan mühazirə mətnləri. Bakı, 2008
4. Veysəlli F. Dilçiliyə giriş. Bakı, 2016

Əlavə:

5. Rəcəbli Ə. Müqayisəli-tarixi dilçilik. Bakı, 2017
6. Rəcəbli Ə. Dil, şüur, cəmiyyət, tarix. Bakı, 2014
7. Qurbanov A. Dünyanın dil ailələri. Bakı, 1994

IV. Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa fənnin tədrisi vacib deyil.

V. Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxta başqa fənlərində tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI.Fənnin təsviri və məqsədi: "Dilçiliyə giriş" fənni dil haqqında elmin ən sadə, ibtidai kursudur. Dilçilik - dil haqqında elmdir. Dil cəmiyyətlə bağlıdır. İnsan cəmiyyətində elə bir fəaliyyət sahəsi tapılmaz ki, orada dildən istifadə olunmasın. Buna görə də ta qədim zamanlardan başlayaraq insanlar dil və onun təşəkkülü ilə maraqlanmış, bu haqda müxtəlif fikir və rəylər meydana çıxmış, nəticədə, dil haqqında elm – dilçilik yaranmışdır. "Dilçiliyə giriş" fənninin məqsəd və vəzifələri tələbələri dilçiliyin əsas şöbələri, problemləri, terminləri, anlayışları və dilçilik hadisələri ilə tanış etməkdir. Bundan əlavə, dilçiliyin ibtidai kursunda dilin yaranması haqqında müxtəlif fərziyyə və nəzəriyyələr, dilin inkişafı, inkişafın mərhələləri, dünya dilləri və onların müxtəlif baxışlardan təsnif edilməsi problemləri haqqında tələbələrə məlumat verilir və onlar gələcəkdə dil haqqında elmin daha mürəkkəb məsələlərini həll etməyə hazırlanır.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2025-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə:

Tələbələrə biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 bal tələbə semestr ərzində, 50 bal isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2025-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal- tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
- 8 bal- tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal- tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur. Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91-100	əla	A
2.	81-90	çox yaxşı	B
3.	71-80	yaxşı	C
4.	61-70	kafi	D
5.	51-60	qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam-intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir göröləcək.

X. Təqvim planı: 15 saat müh, 15 saat seminar. Cəmi 30 saat

№	Keçirilən mühazirə mövzularının məzmunu	Saat	Tarix
1.	Mövzu: Dilçiliyin obyektı, məqsəd və vəzifələri, başqa elmlərlə əlaqəsi. Dil ictimai hadisə kimi. Plan: Dilçilik dil haqqında elm kimi. Dillərin araşdırılması və ümumi dilçilik. “Dilçiliyə giriş” fənni ümumi dilçiliyin ən sadə, ibtidai kursu kimi. Fənnin məqsəd və vəzifələri. Dilçiliyin ictimai elmlərlə əlaqəsi. a) dilçilik və ədəbiyyatşünaslıq	2	

	b) dilçilik və tarix c) dilçilik və psixologiya d) dilçilik və məntiq e) dilçilik və fəlsəfə Dilçiliyin təbiət elmləri ilə əlaqəsi. a) dilçilik və fiziologiya b) dilçilik və akustika c) dilçilik və riyaziyyat d) dilçilik və coğrafiya e) dilçilik və kibernetika Dil ünsiyyət vasitəsi kimi. Dil və digər ictimai hadisələr. Dilçilikdə dilə bioloji, naturalist baxışlar və onların tənqidi. Mənbə: [1, 2, 3, 5]		
2.	Mövzu: Dilçiliyin inkişaf tarixi. Plan: Dilçilik elminin inkişaf mərhələləri. Qədim dövr dilçiliyi. Müqayisəli-tarixi dilçiliyin yaranması. XIX əsr dilçiliyi. XX əsr dilçiliyi. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
3.	Mövzu: Dilçiliyin sahə və şöbələri: fonetika, leksikologiya, semasiologiya Plan: Əhatə və miqyasa görə dilçiliyin sahələri. a) ümumi dilçilik b) xüsusi dilçilik Tədqiqatın xarakterinə görə dilçiliyin sahələri. a) nəzəri dilçilik b) tətbiqi dilçilik Dilçiliyin şöbələri. a) dil strukturunu öyrənən şöbələr b) dilçiliyin ümumi şöbələri Fonetika, onun tədqiqat obyekti və növləri. Fonem və danışmaq səsi. Leksikologiya. Semasiologiya. Mənbə: [1, 2, 3, 4]	2	
4.	Mövzu: Dilin qrammatik quruluşu. Morfologiya, sintaksis. Plan: Qrammatikanın predmeti və növləri. Qrammatikanın tərkib hissələri. Morfologiya, onun tədqiqat obyekti. Morfem haqqında anlayış. Sözün morfoloji quruluşu. Qrammatik vasitələr Sintaksis, onun tədqiqat obyekti. Söz birləşmələri və cümlə Mənbə: [1, 2, 3]	2	
5.	Mövzu: Dillərin əmələ gəlməsi və inkişafı. Plan: Dilin mənşəyinə dair fərziyyə və nəzəriyyələr.	2	

	Dilin əmələ gəlməsi haqqında antik nəzəriyyələr. Dillərin inkişafı Mənbə: [1, 2, 3]		
6.	Mövzu: Dünya dilləri və onların təsnifatı Plan: Dillərin genetik təsnifatı Tipoloji təsnifat: amorf, inkorporlaşan, aqlütinativ, flektiv; analitik və sintetik dillər Areal (coğrafi) təsnifat Dil ailələri (hind-Avropa, türk, sami, çin-tibet və s.) Türk dilləri və Azərbaycan dilinin yeri	2	
7.	Mövzu: Yazı, orfoqrafiya və dilin normativliyi Plan: Yazının yaranması və inkişafı Əlifba sistemləri və yazı növləri Yazı və danışiq fərqləri Orfoqrafiya Ədəbi dil və normativlik anlayışı Azərbaycan dilinin orfoqrafik sistemi və lüğətçilik Mənbə: [1, 2, 3, 7]	2	
8.	Mövzu: Müasir dövrdə dilçilik: qloballaşma və dil siyasəti Plan: Qloballaşma şəraitində dil problemləri Dilin hüquqi statusu və dövlət dili anlayışı Dil siyasəti və planlaşdırma Azərbaycan Respublikasında dövlət dilinin qorunması Texnologiya, süni intellekt və dilçilikdə yeni istiqamətlər Mənbə: [1, 2, 3, 7]	1	

SEMINAR MÖVZULARI

Mövzu: 1. Dilçiliyin obyekt, məqsəd və vəzifələri, başqa elmlərlə əlaqəsi. Dil ictimai hadisə kimi.	2	
Mövzu: 2. Dilçiliyin inkişaf tarixi.	2	
Mövzu: 3. Dilçiliyin sahə və şöbələri: fonetika, leksikologiya, semasiologiya	2	
Mövzu: 4. Dilin qrammatik quruluşu. Morfologiya, sintaksis.	2	
Mövzu: 5. Dillərin əmələ gəlməsi və inkişafı.	2	
Mövzu: 6. Dünya dilləri və onların təsnifatı	2	
Mövzu: 7. Yazı, orfoqrafiya və dilin normativliyi	2	
Mövzu: 8. Müasir dövrdə dilçilik: qloballaşma və dil siyasəti	1	

XI. Fənn üzrə tələblər: Dilin quruluşu, sistemi, dilçiliyin tarixi, bölmələri, dünya dillərinin təsnifi və s. məsələləri öyrənmək.

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

- dilin ictimai mahiyyəti, vəzifələri və funksiyalarının öyrədilməsi;
 - dilçiliyin qısa tarixinin öyrənilməsi;
 - dilçiliyin başqa elm sahələri ilə əlaqəsi məsələsinin öyrənilməsi;
 - dilçiliyin sahə və şöbələrinin öyrənilməsi;
 - dünya dillərini təsnifi problemi, dil ailələri və qrupları haqqda məlumatların əldə edilməsi;
- XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikirlərinin öyrənilməsi:**

XIV. Kollektivium sualları:

I Kollokvium sualları

1. "Dilçiliyin obyektı, məqsəd və vəzifələri.
2. Dil ictimai hadisə kimi.
3. Dil və onun mahiyyəti.
4. Dilə bioloji, naturalist baxışlar və onların tənqidi.
5. Qədim diliçilik məktəbləri.
6. Müqayisəli-tarixi dilçiliyin yaranması.
7. XIX əsr dilçiliyində əsas problemlər.
8. XX əsrdə dilçiliyin inkişafı.
9. Dilçiliyin ictimai elmlərlə əlaqəsi.
10. Dilçiliyin təbiət elmləri ilə əlaqəsi.

II Kollokvium sualları

1. Fonem və danışq səsi.
2. Leksikologiya.
3. Dilin lüğət tərkibi və lüğət fondu.
4. Alınma sözlər.
5. Semasiologiya.
6. Qrammatikanın predmeti və növləri.
7. Morfologiya, onun tədqiqat obyektı.
8. Şəkilçilər, onların işlənmə yeri və vəzifələri.
9. Qrammatik vasitələr.
10. Qrammatik kateqoriyalar.

XV. Fənn üzrə imtahan sualları:

1. "Dilçiliyin obyektı, məqsəd və vəzifələri.
2. Dil ictimai hadisə kimi.
3. Dil və onun mahiyyəti.
4. Dilə bioloji, naturalist baxışlar və onların tənqidi.
5. Qədim diliçilik məktəbləri.
6. Müqayisəli-tarixi dilçiliyin yaranması.
7. XIX əsr dilçiliyində əsas problemlər.
8. XX əsrdə dilçiliyin inkişafı.
9. Dilçiliyin ictimai elmlərlə əlaqəsi.
10. Dilçiliyin təbiət elmləri ilə əlaqəsi.
11. Dilçiliyin sahələri.
12. Dilçiliyin şöbələri.
13. Fonetika, onun tədqiqat obyektı.
14. Fonetikanın növləri.
15. Fonem və danışq səsi.
16. Leksikologiya.
17. Söz dil vahidi kimi.
18. Dilin lüğət tərkibi və lüğət fondu.
19. Alınma sözlər.
20. Semasiologiya.
21. Qrammatikanın predmeti və növləri.
22. Morfologiya, onun tədqiqat obyektı.
23. Şəkilçilər, onların işlənmə yeri və vəzifələri.
24. Qrammatik vasitələr.
25. Qrammatik kateqoriyalar.
26. Sintaksis, onun tədqiqat obyektı.
27. Söz birləşmələri.

28. Cümlə, onun xüsusiyyətləri.
29. Dilin mənşəyinə dair fərziyyə və nəzəriyyələr.
30. Qəbilə, xalq və milli dillər.
31. Qədim və müasir dillər.
32. Dünya dillərinin təsnifi: areal və funksional təsnif.
33. Türk dilləri ailəsi.
34. Hind-Avropa dilləri ailəsi.
35. Alman (german) və roman dilləri ailəsi.
36. Slavyan dilləri qrupu.
37. İran dilləri qrupu.
38. Sami-hami dilləri ailəsi.
39. Çin-Tibet dilləri ailəsi.
40. Qafqaz dilləri ailəsi.
41. Ural dilləri ailəsi.
42. Monqol və tunqus-mancur dilləri ailəsi.
43. Köksözlü dillər.
44. İltisəqi dillər.
45. Flektiv dillər.
46. Yazının yaranması və inkişafı
47. Əlifba sistemləri və yazı növləri
48. Orfoqrafiya
49. Ədəbi dil və normativlik anlayışı
50. Azərbaycan dilinin orfoqrafik sistemi və lüğətçilik

“Dilçiliyə giriş” fənninin sillabusu 050101 “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi” ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. “Azərbaycan dili və ədəbiyyat” kafedrasının 9 sentyabr 2025-ci il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 01).

Kafedra müdiri:

dos. Q.İ.Rufullayev

Fənn müəllimi:

prof.İ.M.Tahirov

Fənn müəllimi:

dos. E.S.Mirzəyev

Təqdim olundu
İmza dos. E.S. Mirzəyev